

Yttrande över remiss SOU 2022:40 God tvångsvård – trygghet, säkerhet och rättssäkerhet i psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård.

Autism Sverige (tidigare Autism- och Aspergerförbundet) överlämnar härmed sitt yttrande över rubricerad remiss. Förbundet arbetar för att förbättra levnadsvillkoren för personer med autism. Förbundet har omkring 19 000 medlemmar över hela landet. Bland dessa finns personer med egen funktionsnedsättning, närstående och yrkesverksamma.

Sammanfattning av Autism Sveriges synpunkter

Autism Sverige tillstyrker utredningens förslag med vissa synpunkter att beakta. Avseende kapitel 6 tillstyrker vi det andra alternativet om att tvångsåtgärder ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Personer med autism hör sällan hemma inom tvångsvården, ändå är gruppen överrepresenterad där. Exempelvis var barn och ungdomar med autism den näst största patientgruppen i en undersökning som gjordes 2016¹. Personer med autism har som grupp ökad förekomst av somatisk och psykisk ohälsa och dör i genomsnitt 16 år i förtid². Samtidigt har de betydligt sämre tillgång till hälso- och sjukvårdsinsatser än andra på grund av generella brister i kognitiv och kommunikativ tillgänglighet samt autismspecifik kompetens inom vården³. Våra synpunkter syftar till att förbättra tvångsvården för personer med autism.

Om autism

Autism är en utvecklingsrelaterad funktionsnedsättning som visar sig i hur en person uppfattar omvärlden och samspelar och kommunicerar med andra. Autism förekommer på alla nivåer av intellektuell funktion och språkförmåga och det finns stora skillnader mellan individer. Gemensamma kännetecken på autism finns inom två huvudområden; begränsning i social kommunikation och socialt samspel samt begränsade repetitiva beteenden, intressen och aktiviteter. Ungefär en till två procent av alla barn och vuxna beräknas ha autism. Det finns ingen medicinsk behandling. Samsjuklighet i form av ångest, depression, ätstörningar och

¹ https://www.regeringen.se/48e3dc/contentassets/c67ed758215e444b8cd4ef42a1d73997/sou-2017_111_for-barnets-basta.pdf s.108

² Hirvikoski T, Boman M, Chen Q, D'Onofrio BM, Mittendorfer-Rutz E, Lichtenstein P, Bölte S, Larsson H. Individual risk and familial liability for suicide attempt and suicide in autism: a population-based study. *Psychol Med*. 2020 Jul;50(9):1463-1474. doi: 10.1017/S0033291719001405. Epub 2019 Jun 26. PMID: 31238998.
Hirvikoski T, Mittendorfer-Rutz E, Boman M, Larsson H, Lichtenstein P, Bölte S. Premature mortality in autism spectrum disorder. *Br J Psychiatry*. 2016 Mar;208(3):232-8. doi: 10.1192/bjp.bp.114.160192. Epub 2015 Nov 5. PMID: 26541693.

³ Autism- och Aspergerförbundets hälso- och sjukvårdsenkät 2019:
<https://www.autism.se/media/ngadwzc1/hälso-och-sjukvård-rapport-2.pdf>

stressrelaterad ohälsa är vanligt och personer med autism söker sig därför ofta till primärvård, BUP och vuxenpsykiatri. Ofta behövs även stöd från habilitering, kommun och andra aktörer. Samverkan är således avgörande för att förbättra hälsan för personer med autism men också för att minska risken för tvångsåtgärder för personer med autism, trots det brister ofta samverkan⁴.

Allmänna synpunkter

Autism Sveriges ställningstagande är att tvångsåtgärder enbart på grund av funktionsnedsättning aldrig ska vara tillåten. När patienter tvångsvårdas i enlighet med LPT (lagen om psykiatrisk tvångsvård) är det viktigt att patienten garanteras daglig kontakt med vårdbiträde. Det kan röra sig om kontakt med psykiatriker, psykolog, habilitering m.m. Eftersom tvångsåtgärder redan är en mycket ingripande åtgärd behöver patienten garanteras god och adekvat vård så att dennes hälsotillstånd inte förvärras. Det är därför viktigt att det finns god kompetens om autism inom tvångsvården, bland annat vad gäller den fysiska miljön och personalens bemötande. Personer med autism har ofta svårigheter att reglera energinivån och kan lätt bli uttröttade av för mycket stimuli. Många har över- eller underkänslighet för sinnesintryck som ljud, ljus, dofter och känsel och miljön behöver därför vara anpassad.

När kunskap om autism och hur autism kan ta sig i uttryck vid stressade och pressade situationer saknas inom psykiatrin och tvångsvården är risken att vården förvärrar situationen. Med rätt kompetens kan många tvångsåtgärder undvikas för gruppen med autism. Det är tyvärr vanligt att vården till följd av kompetensbrist misstolkar personer med autism, vilket gör att de kan hamna under tvångsvård på grund av sin funktionsnedsättning. Tvångsåtgärder som bältning innebär ett stort ingrepp och lidande för de flesta individer, men i ännu högre grad för den som exempelvis har sensorisk överkänslighet och svårigheter att förstå situationen till följd av autism. Detta ger i sin tur risk för en upptrappning av våldsamma reaktioner och tvång i vården.

För att garantera en god tvångsvård behöver även uppföljningen i samband med utskrivning förbättras. Det behöver finnas en för patienten tydlig och begriplig vårdplan för vad som händer när tvångsvården upphör och vem som ansvarar för vad i vårdplanen och hur patienten kan komma i kontakt med rätt vårdgivare vid behov.

Tillgänglighet för personer med autism:

För att skapa en god tvångsvård är det viktigt att tvångsvården också är tillgänglig för personer med autism och annan kognitiv funktionsnedsättning. Visuellt tydlig information, att anpassa miljön på avdelningen genom att exempelvis minska plötsligt höga ljud och starka blinkande larm, säkerställa att det finns ett tydligt schema för varje dag med information om aktiviteter, vilka som tjänstgör och övrig information som personen kan behöva för att situationen ska bli mer förutsägbar. Behovet av struktur och förutsägbarhet är viktigt och kommunikationen bör ske på ett konkret och tydligt sätt.

⁴ <https://ki.se/media/100024/download>

Våra medlemmars kontakter med vården kantas av brister i bemötande och tillgänglighet. 55 % av dem som deltog i vår enkät 2019 anser att de får den sjukvård de har behov av, 52 % tycker att personalen inom sjukvården ger dem den information som de önskar och 35 % att personalen inom sjukvården har tillräcklig kunskap och förståelse för autism. Bara 26 % svarar att det finns möjlighet att få anpassningar utifrån deras behov vid sjukvården (exempelvis bildstöd vid kommunikation och längre tid med läkaren).⁵

En jämställd vård:

1/3 av kvinnor med autism får sin diagnos först i vuxen ålder ⁶. Det är vanligt att autism uppmärksammas i samband med en ätstörning, ångestproblematik, depressioner eller suicidförsök. När det gäller psykisk ohälsa är personer med autism extra utsatta, i synnerhet kvinnor. Personer med autism och normal begåvning har 10 gånger högre risk för suicid än personer utan autism, för flickor och kvinnor är risken ännu mer förhöjd ⁷. Skyddsfaktorerna kopplade till självmord så som socialt stöd och förmåga att vidmakthålla nära relationer saknas ofta för den här gruppen. Kvinnor med autism skattar överlag sin kontakt med vården sämre än vad män gör⁸.

Anhöriga och stödpersoner:

Eftersom anhöriga ofta behöver vara med i vården som socialt stöd⁹ är det av stor vikt att ett anhörigperspektiv inom tvångsvården utvecklas och förbättras för att avlasta föräldrar och andra anhöriga. Exempelvis genom att tänka på att en anhörig också kan ha autism och att kommunikationen då kan behöva anpassas. Anhöriga upplever en försämrad hälsa och många blir sjukskrivna på grund av det. Anhöriga kan bidra till ökad tillgänglighet genom vården genom att informera vårdpersonal om vilka anpassningar som behövs för att vårdupplevelsen ska bli positiv för en person med autism.

⁵ https://autism.se/halso_och_sjukvard_2019

⁶ https://autism.se/halso_och_sjukvard_2019

⁷ Hirvikoski T, Boman M, Chen Q, D'Onofrio BM, Mittendorfer-Rutz E, Lichtenstein P, Bölte S, Larsson H. Individual risk and familial liability for suicide attempt and suicide in autism: a population-based study. *Psychol Med*. 2020 Jul;50(9):1463-1474. doi: 10.1017/S0033291719001405. Epub 2019 Jun 26. PMID: 31238998.
Hirvikoski T, Mittendorfer-Rutz E, Boman M, Larsson H, Lichtenstein P, Bölte S. Premature mortality in autism spectrum disorder. *Br J Psychiatry*. 2016 Mar;208(3):232-8. doi: 10.1192/bjp.bp.114.160192. Epub 2015 Nov 5. PMID: 26541693.

⁸ https://autism.se/halso_och_sjukvard_2019

⁹ https://autism.se/halso_och_sjukvard_2019

Kapitel 5. Barn och vuxna ska inte vårdas tillsammans

Autism Sverige tillstyrker utredningens förslag i kapitel 5.

Vi anser likt utredningen att huvudregeln ska vara att barn och vuxna inte ska tvångsvårdas tillsammans. När personer med autism tvångsvårdas är det viktigt att personalen har god kompetens om autism.

Kapitel 6. Beslut om tvångsåtgärder ska kunna prövas av en oberoende instans

Autism Sverige tillstyrker utredningens förslag i kapitel 6 utifrån alternativ två: en ny bestämmelse förs in i 32 a § LPT med hänvisning till LRV med innebörden att patienten till allmän förvaltningsdomstol får överklaga även ett beslut om behandling utan samtycke.

Autism Sverige anser att det bör finnas möjlighet att överklaga tvångsåtgärder till allmän förvaltningsdomstol. Tvångsåtgärder som är särskilt integritetskränkande, exempelvis bältning, bör enligt Autism Sverige alltid genomgå en ytterligare prövning i efterhand genom att en annan oberoende läkare granskas tvångsåtgärden. Syftet är att tvångsåtgärden ska få en rättssäker prövning och att individens ställning stärks.

Kapitel 7. Daglig utomhusvistelse och daglig aktivitet.

Autism Sverige tillstyrker utredningens förslag i kapitel 7.

Kapitel 8. Allmän kontroll av försändelser och vid inpassering på LRV-inrättningar.

Autism Sverige tillstyrker utredningens förslag i kapitel 8.

Kapitel 9. Register och andra kunskapskällor för tillsyn av psykiatrisk tvångsvård.

Autism Sverige tillstyrker utredningens förslag i kapitel 9.

Autism Sverige
Datum som ovan

Camilla Rosenberg
Förbundsordförande

genom
Hanna Bastrup
Utredare, 072-088 44 39